

9. Семенюк Н. Екологічна культура – необхідний фактор безпечної перспективи розвитку суспільства / Н. Семенюк // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 14–21.
10. Складановська М. Г. Людина і світ. Вступ до екологічної психології: Навч. посіб. / М. Г. Складановська. – Д., 2006. – 144 с.
11. Федоренко О. І. Основи екології: Підручник / О. І. Федоренко, О. І. Бондар, А. В. Кудін. – К.: Знання. 2006. – 543 с.
12. Хроленко М. В. Формування екологічної свідомості майбутніх вчителів початкових класів: Автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К.: 2007. – 20 с.
13. Юрченко Л. І. Екологічні цінності в структурі екологічної свідомості й екологічної культури / Л. І. Юрченко // Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. праць / Гол. ред. В.В. Лях. – Вип. 78. – К., 2009. – С. 229–237.

УДК 378.011.3-051:373.3]:004

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІКТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Наталія Володимирівна Гібалова

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та методик їх викладання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто педагогічні умови організації підготовки майбутніх вчителів початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності: організація діяльності студентів у інформаційному освітньому середовищі навчального закладу; урахування професійно-орієнтованого компоненту змісту інформатичних дисциплін; організація проектної діяльності із використанням хмарних технологій. Розкрито сутність дефініції «педагогічні умови», обґрунтовано їх вибір.

Ключові слова: педагогічні умови, вчителі початкової школи, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне освітнє середовище, проектні технології.

Summary. The article reveals the pedagogical conditions for organizing the training of future primary school teachers for the use of information and communication technologies in their professional activities: organization of students' activity in the informational educational environment of an educational institution; taking into account the professional-oriented component of the content of informatics disciplines; organization of project

activity using cloud technologies. The essence of the definition of «pedagogical conditions» is revealed, their choice is substantiated.

Key words: pedagogical conditions, elementary school teachers, information and communication technologies, informational educational environment, design technologies.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR PREPARING FUTURE TEACHERS OF THE PRIMARY SCHOOL TO THE USE OF ICT IN PROFESSIONAL ACTIVITY

Nataliia Volodymyrivna Hibalova

У сучасному світі відбувається об'єктивний процес проникнення інформаційних технологій в усі сфери життєдіяльності людства. Засоби інформатизації дедалі інтенсивніше входять у навчальний процес загальноосвітньої школи і вищого педагогічного навчального закладу. Впровадження нових інформаційних технологій навчання потребує підготовки висококваліфікованих фахівців до їхнього використання на практиці. Одним із пріоритетних завдань реформування освіти є підготовка нового покоління педагогів, здатних до професійної діяльності в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес.

Важливість інформатизації освіти відображено в низці державних та нормативних документів, а саме: Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про національну програму інформатизації», де підкреслюється необхідність оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки педагогічних працівників на основі прогресивних концепцій та запровадження новітніх технологій.

Ключові проблеми інформатизації освіти як складової інформатизації суспільства, аналіз педагогічного потенціалу інформатизації навчального процесу розкрито в працях В. Бикова, В. Вембер, А. Верланя, В. Гапон, А. Гуржія, Р. Гуревич, Н. Єршової, Ю. Жука, Ю. Машбиця, М. Плєскач, І. Прокопенка, О. Рибалко та багатьох інших науковців.

Питання формування готовності майбутнього вчителя до використання ІКТ в майбутній професійній діяльності присвячені наукові роботи А. Войченко, К. Дурай-Новакової, Л. Карташова, О. Кравчук, Р. Моцик, О. Снігур, О. Суховірського та інших науковців.

Що стосується досліджень проблеми використання ІКТ у професійній підготовці майбутніх вчителів початкових класів, то їх зовсім обмаль (М. Левшин, Л. Петухова, І. Шапошнікова, О. Шиман та інші).

Складність і багатогранність проблеми, теоретична нерозробленість багатьох її аспектів доводять важливість подальших спеціальних досліджень. До того ж існує суперечність між наявним рівнем умінь, яким повинні володіти майбутні вчителі технологічної освіти в умовах інформатизації освіти, та вимогами до їхньої професійної підготовки.

Мета статті. Визначити і схарактеризувати педагогічні умови організації підготовки майбутніх вчителів початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

Професійна діяльність учителя в умовах інформаційного суспільства передбачає володіння комплексом професійно-педагогічних умінь, в тому числі й пов'язаних з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасному вчителю необхідно вміти застосовувати мультимедійні засоби для наочного представлення нового матеріалу; реалізовувати можливості мережі Інтернет для пошуку інформації, здійснення комунікативної та проектної діяльності; працювати з педагогічними програмними засобами, електронними підручниками, словниками та енциклопедіями; створювати власні дидактичні матеріали для учнів за допомогою програм загального та спеціального призначення; здійснювати комп'ютеризований контроль засвоєння навчального матеріалу; вміти використовувати потенціал ІКТ для гуманізації навчального процесу, формування особистості учня, розвитку його інтелектуальних і творчих здібностей [4].

Реалізація нових напрямів розвитку освіти потребує використання інноваційних технологій, творчого пошуку нових чи вдосконалених концепцій, принципів, підходів до освіти, суттєвих змін у змісті, формах і методах навчання, виховання, управління навчальним процесом, а також передбачає визначення низки педагогічних умов ефективного процесу підготовки майбутніх фахівців. Особливо важливим стає належна організація навчально-виховного процесу, ефективна взаємодія всіх його учасників, врахування педагогічних умов освітнього процесу [11, с. 53]. Це сприятиме активізації фундаментальної підготовки студентів, адаптації до швидкісних темпів розвитку інформаційного

суспільства, створюватиме сприятливі умови для опанування загальної освіти та обраної професії.

Детально аналізують питання, що стосуються розкриття педагогічних умов в навчальному процесі ВНЗ науковці А. Алексюк, А. Аюрзанайн, О. Бражнич, Г. Голубова, А. Литвин, В. Манько, П. Підкасистий, О. Федорова та інші.

Поняття «педагогічні умови» сьогодні інтенсивно використовується у дисертаційних дослідженнях, присвячених проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців, а тому вважаємо за доцільне проведення глибшого методологічного аналізу цього феномену. У довідковій літературі сутність поняття «умова» визначається як необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь. Водночас, «обставина» характеризується як сукупність умов, за яких щонебудь відбувається [2]. Також науковці використовують поняття фактор як умову, рушійну силу будь-якого процесу, явища; чинник [7]. У нашому дослідженні таким явищем є процес професійної підготовки майбутніх учителів до використання ІКТ.

Тому навчання студентів залежить від певних умов, чинників, які є причиною – явищем, що породжує інше явище та визначає його характер, є приводом для певних дій, спонукою, мотивом, які зумовлюють певні вчинки [8]. Це підкреслює причинно-наслідковий зв'язок між умовами професійної підготовки і результатами навчання майбутніх учителів.

Таким чином, якщо певна умова є причиною певного ефекту, то вияв цього ефекту залежить не лише від усвідомлення нами цієї умови (її визначення), а від її наявності, існування, реалізації. Відтак перед викладачем постає завдання не лише визначити, але й створити (підготувати), реалізувати певні умови для досягнення запланованого ефекту.

У філософському енциклопедичному словнику зазначено, що умова – філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. Завдяки наявності відповідних умов властивості речей переходять з можливості в дійсність [13].

Питання про педагогічні умови розглядається у роботах багатьох дослідників. Так, О. Федорова під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [12].

А. Алексюк, А. Аюрзанайн, П. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяють їх на: а) зовнішні: позитивні відносини викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо; б) внутрішні (індивідуальні): індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо) [9].

В. Манько педагогічні умови визначає як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [8].

Педагогічними умовами вважають обставини, що сприяють розвитку чи гальмуванню навчально-виховного процесу, їх визначають як комплекс засобів, наявних у навчального закладу для ефективного здійснення навчально-виховного процесу. На думку О. Бражнич, педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети [1].

Г. Голубова [3] влучно зазначає, що педагогічні умови – це особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості. Це такі особливості організації навчально-виховного процесу, які забезпечують цілісність навчання та виховання майбутніх учителів, сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості студентів та створюють сприятливі можливості для виявлення та розвитку їх педагогічної обдарованості.

Опираючись на вищезазначені визначення, під педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання ІКТ будемо розуміти сукупність зовнішніх та внутрішніх чинників, обставин, форм, методів організації та матеріально-технічних можливостей здійснення навчального процесу, які б забезпечили максимальну ефективність формування готовності майбутнього вчителя до використання ІКТ у професійній діяльності.

Педагогічні умови повинні відповідати певним вимогам, а саме: мати системний характер, чітко визначену структуру, забезпечувати зв'язки між елементами цієї структури, враховувати особливості професійної підготовки студентів в контексті їхньої готовності до професійної діяльності [5]. Забезпечення педагогічних

умов охоплює усі сфери взаємодії між викладачами, студентами та іншими суб'єктами освітнього процесу. Вони можуть вивести навчально-виховний процес на новий рівень, а також забезпечують наступність та послідовність засвоєння професійних знань, умінь та навичок. Це сприяє всебічному розвитку особистості студента, підвищує їх спрямованість на професійну діяльність, розвиває педагогічну обдарованість.

Для визначення оптимальних педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів до використання ІКТ у професійній діяльності враховують закономірності навчання, згідно з якими результативність професійної підготовки студентів перебуває у залежності від таких чинників:

- значущості для майбутніх учителів змісту навчального матеріалу;

- гносеологічні, відповідно до яких результати підготовки залежать від обсягу навчально-пізнавальної діяльності та практичного застосування знань і вмінь, а продуктивність засвоєння знань прямо пропорційно залежить від потреби вчитися, від рівня проблемності навчання, інтенсивності залучення студентів до розв'язання значущих для них навчально-професійних завдань, що водночас мотивує їх до творчої навчально-пізнавальної діяльності;

- психологічні, що потребують урахування інтересу до навчально-професійної діяльності і навчальних можливостей студентів, оскільки продуктивність фахової підготовки залежить від їхньої пізнавальної активності, особливостей мислення, розвитку пам'яті, здатності до учіння, сформованості навичок і вмінь, які формуються у процесі застосування спеціальних тренувальних вправ і спонукають до мисленнєвої діяльності;

- кібернетичні, згідно з якими ефективність, якість навчання залежить від частоти й обсягу зворотного зв'язку, від ефективності контролю, від якості управління навчальним процесом, а продуктивність професійної підготовки підвищується, коли модель дії, що її слід виконувати, – «програма рухів» та її результати – «програма мети» випереджають у мозку саму діяльність;

- соціологічні, які підкреслюють актуальність застосування ІКТ і підтверджують, що розвиток індивіда зумовлюється розвитком тих осіб, з якими він спілкується, а ефективність навчання залежить від інтенсивності пізнавальних контактів, від якості спілкування на різних рівнях тощо;

- організаційні закономірності наголошують на тому, що ефективність навчання залежить від управління цим процесом з

боку викладача та оптимальної організації навчально-пізнавальної діяльності студента [6].

Реалізація педагогічних умов підготовки вчителів до використання ІКТ у професійній діяльності передбачає оптимізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, що, фактично, є основою їхнього професіогенезу. У процесі професійного розвитку майбутніх фахівців у ВНЗ відбувається не тільки суто професійна підготовка, а й формування потреби та особистісної готовності студентів оволодіти професією, прагнення набути професійної освіченості, майстерності, культури фахівця, що об'єднується загальним поняттям професійна компетентність [10].

Аналіз педагогічної й методичної літератури дали можливість виділити три основні педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до використання ІКТ: розвиток позитивної мотивації до використання ІКТ через організацію діяльності студентів у інформаційному освітньому середовищі навчального закладу; урахування професійно-орієнтованого компонента змісту інформатичних дисциплін майбутнього вчителя початкової школи; організація проектної діяльності майбутніх вчителів початкової школи із використанням хмарних технологій.

Отже, формування готовності майбутніх учителів до використання ІКТ у процесі фахової підготовки покликане забезпечити підвищення рівня готовності студентів до застосування ІКТ у професійній діяльності. Наголосимо, що розроблена нами модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання ІКТ буде ефективною за дотриманням сукупності обґрунтованих вище педагогічних умов.

Однак, проведене дослідження не вичерпує всієї проблеми формування готовності майбутніх учителів початкових класів до використання ІКТ. Подальші перспективні напрями дослідження полягають у створенні мультимедійних продуктів для всіх фахових дисциплін, реалізації в повному обсязі системи дистанційної підтримки формування готовності майбутніх учителів початкових класів до використання ІКТ на основі платформ дистанційної освіти.

Література:

1. Бражнич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук / О. Г. Бражнич. – Кривий Ріг, 2001. – 238 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

3. Голубова Г. В. Педагогічні умови розвитку обдарованості студентів [Електронний ресурс] / Г. В. Голубова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Pedagogica/2_105345.doc.htm (дата звернення 12.01.17). – Назва з екрану.
4. Капустян І. І. Післядипломна підготовка вчителів загальноосвітніх закладів до застосування ІКТ-технологій навчання: скандинавський контекст / І. І. Капустян, К. Хаммер // Імідж сучасного педагога. – 2014. – № 8. – С. 44–46.
5. Кравчук О. В. Підготовка майбутніх учителів до застосування інформаційних технологій у процесі вивчення суспільствознавчо-природознавчих дисциплін у початковій школі : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. В. Кравчук ; керівник роботи М. М. Левшин ; Ін-т вищ. освіти акад. пед. наук України. – Київ, 2009. – 20 с.
6. Левшин М. Орієнтири підготовки вчителя початкових класів в умовах модернізації змісту навчання / М. Левшин // Проблеми освіти / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і наук України. – Київ, 2012. – Вип. 70. – Ч. I. – С. 229–235.
7. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : на допомогу здобувачам наук. ступеня / Андрій Вікторович Литвин ; Львів. наук.-практ. центр ; Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України. – Львів : Сполом, 2014. – 76 с. – Бібліогр.: с. 66–72.
8. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В. М. Манько // Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К. : Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153–161.
9. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / [А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков та ін.]. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.
10. Остряньська О. А. Формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. А. Остряньська. – Х., 2002. – 20 с.
11. Приставка Ю. Специфіка впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сучасний навчально-виховний процес / Ю. Приставка // Дидакал. Упровадження інновацій як чинник єдності педагогічної теорії та освітньої практики. – 2013. – № 13. – С. 52–54.
12. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения / О. Ф. Федорова. – Москва : Высш. школа, 1970. – 301 с.
13. Философские энциклопедии, словари и справочники [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/viktorovcharenko/filosofia> (дата звернення 13.11.16). – Назва з екрану.